

Blytækker

Af Søren Vadstrup
Maj 2006

Blytagets historie og udvikling

Blytagene på de danske kirker kom da man i middelalderen ombyggede trækirker til stenkirker i 1100-tallet. Cisterciencermunkene var de første blytækkere, og de første danske blytage var i Løgumkloster og Esrum. Roskilde Domkirke havde blytag indtil 1519. Bly til blytagene blev i middelalderen importeret fra England og Spanien og ligger der delvis endnu på grund af genbrug

Der er i dag ca 1200 blytækkede bygninger i Danmark, overvejende kirker i Jylland. Under 1. verdenskrig blev mange blytag udskiftet med naturskifer, da man andre steder i Europa havde mangel på bly.

Tage af bly er meget holdbare. Der er tradition for, at blytækkeren udfører en særlig plade med sit navn og årstal. Herigennem har man kunnet konstatere, at det ikke er ualmindeligt, at et blytag kan have en levetid på op mod 200 år.

Blytækkerfaget

Blytækkerfaget har altid været et mindre fag, hvis udøvere næsten altid har måttet føre en omrejsende tilværelse, da alt arbejdet foregik på selve bygningen. Kun i Nordjylland og i København, hvor der var særlig mange opgaver, har der været flere fastboende blytækkere. Fagets udøvere har lejlighedsvis været nødt til at supplere indtægterne ved andet arbejde, som f.eks. tækning med skifer og spån, opgaver, der tidligere regnedes for en del af faget. Selve udførelsen af arbejdet menes at have været næsten uændret op gennem tiden. Støbningen af pladerne foregik på stedet i en plan, sandfyldt træramme.

Oplægningen på taget foregik ved, at de ca. 160 cm lange, ca. 40 cm brede og ca. 3 mm tykke plader forbukkedes på de to langsider. Herefter blev blypladerne oplagt på et undertag bestående af en spredt bræddebeklædning og fastgjort med en række søm i pladens øverste kant, som senere blev dækket af den ovenfor liggende plades overlæg på 15 cm. Efter oplægningen blev de lodrette samlinger falset, hvorunder pladerne yderligere blev hæftet til underlaget med stifter, der blev sømmet i tagets bræddeunderlag.

Fagets nuværende situation

Trods krige og kriser, hvor blyet ofte har været en efterspurgt vare, kan vi i dag fortsat glæde os over blytage, der er bevaret på en stor del af vore kirker og andre gamle bygningværker.

De sidste 100 års industrialisering har ikke formået at udslette det gamle blytækkerfag. Faget har endnu nogle få udøvere, der er præget af familietraditioner, da faget og virksomheden ofte går i arv fra far til søn. I et enkelt tilfælde i Vendsyssel udøves blytækkerfaget i dag af ottende generation.

Arbejdet udføres stort set, som det altid har været udført. Da det er minimalt, hvad der kommer til af nye blytækkede tage, og arbejdet næsten udelukkende omfatter vedligeholdelses- og omtækningsopgaver, er det kun, takket være en omhyggelig afpasning af arbejdsudbuddet i forhold til de eksisterende blytækkernes arbejdskapacitet, lykkedes at opnå en afbalanceret tilstand.

Fagets grunduddannelse

Faget har ingen registreret uddannelse, men da der som nævnt ofte er tale om familietraditioner, der skal føres videre, foregår oplæringen ved, at den som skal oplæres deltager i arbejdet og i løbet af en årrække tilegner sig de fornødne færdigheder i faget.

Fagets tilknytning til restaureringsarbejder

Der er som nævnt i dag ca 1200 blytækkede bygninger i Danmark, overvejende kirker i Jylland. Enkelte klostre, slotte og herregårde er helt eller delvist tækket med bly.

Levetiden for et blytag, som tidligere blev sat til omkring 200 år, er i dag væsentligt reduceret på grund af den tiltagende luftforurening i forening med ændringer i bygningernes indeklima. Der kan derfor være tale om en nedsættelse af levetiden til omkring et hundrede år. Det er af stor betydning for tagets holdbarhed, at underlaget, spær og brædder, holdes i orden.

Sydsiden er særligt udsat på grund af større temperaturudsving. Skader på blytage er oftest stormskader og alm ælde, og kun sjældent støbefejl eller tækningsfej. Dernæst korrosion pga havgus og generel luftforurening. Faktisk er den væsentligste årsag til reparation og omdækninger ofte underside-korrosion, især opstået på grund af mangelfuld ventilation

En vis løbende vedligeholdelse i form af udskiftning af enkelte plader er nødvendig, men i det store hele er den væsentligste del af blytækkerarbejdet omlægning af eksisterende tage.

I sådanne tilfælde tages de gamle plader af og støbes om. Hertil kræves et tilslag af 10-15% nyt bly som erstatning for det, som er forsvundet i tidens løb og som er fordampet. Genoplægningen foretages på traditionel vis. Underlaget, der består af ca. 35 mm tykke planker oplagt med 37 cm's mellemrum, istandsættes. Selve tagværket eftergås ligeledes.

Fejl og skader optræder som regel hyppigst på nyere tage. Årsagerne hertil er ofte for tyndt støbte plader eller forkerte sammenfalsninger, mangler, som ikke umiddelbart er synlige.

Fagets fremtidige muligheder

Antallet af fagets nuværende udøvere synes tilstrækkeligt. Faget er dog meget sårbart, fordi den afgørende faglige viden er koncentreret hos kun 45 af fagets udøvere. Tilgang og oplæring sker i fornødent omfang, og traditionen for, at faget går i arv fra far til søn, følges stadig.

Bly og miljøet

Miljøministeriets forbud mod anvendelse af bly omfatter **ikke** kirker og fredede bygninger.